

Тож текст, розглянутий в різних аспектах вини, виявляє колізію модерної людини, залежної від сакрального і соціального світу, саме в момент омовлення і трагічного переживання цієї залежності, результатом чого має стати звільнення через смерть і усвідомлення людської автономності.

### **Література**

1. Есхіл. Трагедії / пер. з давньогрец. А. Содомори та Б. Тена. Київ : Дніпро, 1990. 318 с.
2. Мамардашвили М. Психологическая топология пути [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.mamardashvili.ru/Lektsii/psichologicheskaya-topologiya-puti.html>
3. Танюк Л. До проблем української «пророчої» п'єси («Кассандра» Лесі Українки, «Пророк» В. Винниченка, «Народній Малахій» М. Куліша) // Сучасність. – 1992. – № 2. – С. 130–140.
4. Тиллих П. Систематическая теология. Т. I-II. М.; СПб. : Университетская книга, 2000. 463 с.
5. Українка Л. Кассандра // Твори в п'яти томах. Том 2. Драматичні твори. Київ : Державне видавництво художньої літератури, 1951, С. 248-333.
6. Apollodorus. The Library [Translated by Sir James George Frazer]. -. Loeb Classical Library Volumes 121 & 122. – Vo;l. 2. - Cambridge : MA, Harvard University Press; London :William Heinemann Ltd. 1921., S. 49
7. Brinker V. L'Art est un anti-destin. La Plume phrancophone, 19 décembre 2008 [En ligne]. – Disponible sur : <https://la-plume-francophone.com/2008/12/19/henry-bauchau-oedipe-sur-la-route/>

УДК 821.161.2:82.091

### **«ТИ ЧУЄШ, ЯК БРИНИТЬ СТРУНА ЯКАСЬ ТРЕМТЯЧА?...»**

#### ***Наталія Гірна,***

*кандидатка історичних наук, доцентка кафедри  
українознавства Львівського національного медичного  
університету імені Данила Галицького (м. Львів, Україна)*

*У розвідці з'ясовано роль і місце особистісних чинників у житті Лесі Українки та їх вплив на літературну діяльність поетеси. Досліджено імена чоловіків, які зуміли торкнутися душевних струн жінки.*

**Ключові слова:** *Леся Українка, літературна творчість, особистісні чинники, родина.*

*The role and place of personal factors in Lesya Ukrainka's life are their influence on the poet's literary activity are clarified in the investigation. The names of men who touched a woman's mental strings were studied.*

**Key words:** *Lesya Ukrainka, literary creativity, personal factors, family.*

У дуже талановитих, як правило, багато душевних мук і фізичного болю. Постать Лесі Українки нам це вкотре підтверджує, а творча спадщина поетеси – це історія її життя, зрад, інтриг, розчарувань і захоплень. Завдяки старанням радянських літературних критиків Леся Українка постала перед читачем одним із трьох «вічних революціонерів», героєм без будь-яких особистісно-статевих ознак, борцем за суспільне благо. На підтвердження такої думки читачеві свідомо подавалася неповна цитата Івана Франка про те, що поетеса є «трохи чи не самотнім чоловіком на всю новочасну соборну Україну...» [7, С. 254]. Щоб цього не було замало, майже кожному розповідь про Лесю Українку доповнював її портрет в чорній суворій сукні, зі стриманою зачіскою пензля Івана Труша. Але, читаючи далі, ми зустрічаємо дуже цікаве продовження – «Лесі притаманна жіноча грація та елегантність». Видається, що саме ця частина є визначальною, саме її хотів виділити Іван Франко. Лише в незалежній Україні розпочалося всебічне та неупереджене дослідження Лесиної творчості, а також її жіночої долі.

**Метою розвідки** є дослідження ролі та місця особистісних чинників у житті Лесі Українки, з'ясування їх впливів на літературну діяльність поетеси.

Біографія Лесі Українки переконує, що вона, як і кожна жінка, хотіла подобатися, закохувалася, страждала, мріяла про сімейне щастя. «Всі – жінки, коли вони кохають», – безапеляційно стверджувала Леся в листі до сестри Ольги. Її життя не раз спалахувало коханням – і нерозділеним, і взаємним. Зауважимо, що струнка білява блакитноока Леся (у родині – Зея) цікавила не одного чоловіка. Тим більше, що дівчина мала неординарний характер. Це поєднання природної стійкості, розсудливості та оптимізму. Вона «немов казкова фея, здатна була, появившись на горизонті, оживляти...», – читаємо у щоденнику закоханого в жінку Агатангела

Кримського [3, С. 882]. Літературознавці виокремлюють кілька доленосних зустрічей в житті Лесі Українки – із Максимом Слівінським, Нестором Гамбарашвілі, Сергієм Мержинським і Климентом Квіткою.

*Максим Слівінський.* Вони зустрілися влітку 1886 року в Колодяжному, у маєтку її батьків. Лесі було 15, Максимові – 18, спільна любов до літератури, мов, філософії об'єднувала цих талановитих людей. Збереглися десятки листів, де поетеса розповідає про їхню спільну тривалу працю, про те, як чекала на переклад віршів Генріха Гейне. Вони разом перекладали його «Книгу пісень». У 1892 році друкарня НТШ у Львові видала цю збірку, де перекладачі вперше в українській літературній мові вжили такі нині звичні слова, як «промінь», «палац», «прийдешність», «завжди» [7, С. 255]. Робота над збіркою ще більше зблизила молодих людей. «І коли б знали ці маленькі квіти, як глибоко зранене моє серце», – писала Леся в одному із листів. Микола Лисенко, вражений майстерністю перекладу, поклав вірш «Коли розлучаються двоє» на музику. Цей романс викликає захоплення і нині. А Леся присвятила «пану Максиму» кращі взірці своєї інтимної лірики – вірші «Горить моє серце», «Хотіла б я піснею стати», «Сон літньої ночі». Невідомо, які причини зумовили поступове згасання почуттів і те, що відносини між Лесею і Максимом стали дружніми. «Милий мій! Ти для мене зруйнований храм...», – прощалася дівчина з Максимом Слівінським [4, С. 132]. Зі спогадів О. Шульгина – друга М.Слівінського – дізнаємося, що «зворушливий його роман із великою українською поетесою в душі лишив глибокий слід...». Біографи Лесі Українки вважають, що негативне ставлення Олени Пчілки – матері Лесі – до Максима призвело до того, що пара розлучилася. Вона вважала хлопця «літтюгою», хоча згодом Максим Слівінський став міністром закордонних справ в уряді УНР, займався дипломатичною роботою в еміграції, сприяв виданню творів О. Пчілки, яка опинилася в скруті. Він був заарештований радянськими агентами в Празі в травні 1945 року, помер від тортур у Лук'янівській тюрмі... На жаль, у своїх листах Леся Українка не згадує ні про стосунки із Максимом Слівінським, ні про причини їх припинення. Але ці романтичні відносини залишили нащадкам прекрасний слід у музиці та літературі.

*Із Нестором Гамбарашвілі* Леся Українка познайомилася під час лікування в Грузії. Лесина сестра Ольга, якій поетеса найбільше довіряла, каже, що стосунки Лесі та Нестора були

короткими, але більше, ніж дружніми. І це цілком зрозуміло, адже Леся Українка завжди захоплювалася волелюбністю грузинського народу, його відвагою і незламністю. Вона давала йому уроки французької, а він вчив її грузинської мови. Романтичний зв'язок перервала хвороба Лесі. Через загострення вона поїхала на лікування до Ялти. А Нестор одружився - мабуть, дався знаки його кавказький темперамент. Попри іронічний коментар: «Попався, жучку, в панську ручку!», – для Лесі це був великий удар, що озвався болем у серці. «Не дорікати слово я дала...», – написала поетеса й продовжувала жити, продовжувала творити.

*Сергій Мержинський* був найбільшими і найболіснішим коханням Лесі Українки. Із ним вже знана двадцятишестирічна поетеса познайомилася під час лікування в Ялті влітку 1897 року. Сергій закінчив Київський університет, був дуже освіченою та цікавою людиною, громадським діячем, шанувальником театру, перекладав твори англійської літератури. Водночас, був самотником і песимістом. У своєму щоденнику Леся Українка занотувала, що «тільки останні роки короткого життя Сергія були осяяні світлом прекрасної дружби і ніжного піклування друга-поета...». Цей трагічно-виснажливий та благородно-високий зв'язок тривав три роки, до смерті Сергія. Вони обоє не вводили в оману ні себе, ні один одного: Сергій знав, що Леся кохає його, а Леся знала, що він кохає іншу. Тільки жіноча вірність і самопожертва заради коханого можуть пояснити поведінку письменниці. А для дев'ятнадцятого століття вона була просто шокуючою і неприйнятною. Родина мовчки засуджувала Лесю, а Олена Пчілка вважала, що вона марнує себе чужим лихом [4, С. 35]. Невимовна туга звучала тоді в її віршах: *«Все, все покинуть, до тебе полинуть, / Мій ти єдиний, мій зламаний квіте! / Все, все покинуть, з тобою загинуть, / То було б щастя, мій згублений світе!»*.

Вона оббивала високі пороги в Києві, домагаючись для С. Мержинського посади в Криму, де був сприятливий для нього клімат, писала статті для петербурзького журналу «Жизнь», а виручені кошти витрачала на лікування коханого. Але хвороба не відступала. В останні дні життя Сергій попросив Лесю записати листа з освідченням до своєї коханої... «Хто зрікся в'юго, а себе не зрікся, - не любить той», - так охарактеризувала своє тодішнє становище сама Леся. У стані надзвичайного емоційного напруження вона за одну ніч написала свою

найсильнішу драму «Одержима» [6]. Хоча Леся знала, що нема порятунку, смерть Сергія Мержинського стала для неї страшним ударом – він помер на її руках 3 березня 1901 року. «*Ти чуєш, як бринить струна якась тремтяча? / Тремтить – бринить, немов сльоза гаряча...*», – безмовно голосила молода жінка. Переживши похорон, Леся Українка, аби не збожеволіти, сублимувала всі свої страждання у творчість. «Слово, моя ти єдина зброє...». Але надмірне нервово і фізичне напруження, перевтома знову призвели до погіршення Лесиного здоров'я. Доглядаючи Мержинського, вона захворіла ще й на сухоти легень. Відтоді поетеса жила в санаторіях Карпат, в Сан-Ремо, Ялті, Кутаїсі, Берліні. І творила свої сумні шедеври: «Порвалася нескінчена розмова...», «Хотіла б я тебе, мов плющ, обняти...», «Я бачила, як ти хилився додолу...», «Уста говорять: він навіки згинув!...», «Мрія далекая, мрія минулая...» [6, С. 11- 20].

*Климент Квітка.* Напевно, так влаштована людська природа, особливо жіноча природа, що у моменти гірких втрат ми прагнемо захисту когось сильнішого, ми потребуємо того, хто убезпечить від нових страждань. Пізньої весни 1901 року Леся Українка на запрошення Ольги Кобилянської гостювала у неї на Буковині. І саме там згорьована тридцятилітня поетеса познайомилася з молодим юристом, любителем фольклору та музики Климентієм Квіткою. Він був на дев'ять років молодшим від Лесі, але закохався в цю харизматичну жінку з першого погляду та обожнював її впродовж життя. Але вона ще страждала і писала вірші-посвяти С.Мержинському. Климентій виявився терплячим і цілих шість років мав у відповідь тільки «братерське почуття». «Притулись де мене. Я дужий – здержу, ще й обороню...», – звертався К. Квітка до коханої. У 1907 році вони одружилися, хоча родина не зрозуміла цього шлюбу. Олена Пчілка була переконана, що бідний Квітка спокусився на гроші їхньої родини [5, С. 38-39]. «У мами неприємно-холодний вираз в його присутності, одвертання очей і тому подібні «симптоми», – нарікала Леся в листі до сестри Ольги. Попри все, Леся Українка знайшла в чоловікові вірного друга, який піклувався про неї і безтямно любив, оберігав від всіх негараздів: «Ми звінчалися і, сподіваюся, тепер матимемо спокій хоч від людей...» Із Климентом Леся завжди була спокійною, впевненою, саме під час заміжжя вона створила свої найвідоміші твори. Він завжди був поруч, вони розуміли один одного, тому цей шлюб став глибоко духовним. Подружжя

щасливо прожило майже шість років. У цей час вони займалися суспільною працею, подорожували, Леся Українка багато писала. Спокійне сімейне життя позитивно впливало на зовнішність і самопочуття письменниці. Климентій плекав надію на її зцілення. Але влітку 1913 року туберкульоз вразив нирки, а 19 липня Лесі не стало. Вона покинула цей світ у Сурімі (Грузія) на руках в чоловіка. Після смерті коханої дружини 33-річний Квітка вважав себе глибоким старцем [2, С. 208]. Він пережив дружину на сорок років і до останніх своїх днів оплакував її. Друзям казав, що волів би бути нею зрадженим, покинутим, забутим, щоб тільки Леся була живою. Сила почуття вражає і зворушує до сліз!

Коротке життя Лесі Українки було сповненим всіх барв людських почуттів. Вона мріяла про жіноче щастя, шукала кохання, хотіла створити і створила сім'ю. На жаль, стан здоров'я не дозволив їй мати дітей, але жінка відчувала материнські почуття до дітей своїх родичів і друзів. Разом із чоловіком вона активно допомагала дітям-сиротам. Надійна чоловіча опора позитивно впливала і на творчість письменниці, адже саме у шлюбі Леся Українка написала свої найкращі, найзріліші твори. «Я не завжди тямлю, за що і через що я кого люблю... Не знаю і, скажу правду, знати не домагаюсь. Люблю і вже. Любов абсолютної справедливості не знає, але в тім її вища справедливість. У світі стільки несправедливо-прикрого, що якби не було несправедливо-лагідного, то зовсім не варто було б жити ... Будем поправляти всесвітню несправедливість іншою несправедливістю – любов'ю!»

### **Література**

1. Агеєва В. Поетеса зламу тисячоліть. Творчість Лесі Українки в постмодерній інтерпретації. К., 2001. С. 64 -65.
2. Денисюк І. Франки в гостині у Косачів на Волині // Денисюк І. Невичерпність атома. Львів, 2001. С.208 - 215.
3. Косач-Кривинюк О. Леся Українка. Хронологія життя і творчості. – Нью-Йорк, 1970. С. 882-883.
4. Леся Українка. Листи: 1898 – 1902. К., 2017. С.132-138.
5. Пчілка О. (О.Косач) З біографії // Спогади про Лесю Українку / упорядн. Скрипка Т. К., 2017. С. 35 - 39.
6. Українка Леся. Зібрання творів. У 12- ти томах. Т. 9 – 10. К., 1978.
7. Франко І. Зібрання творів у 50-ти томах. К., 1981. Т.31. С. 254 - 259.